

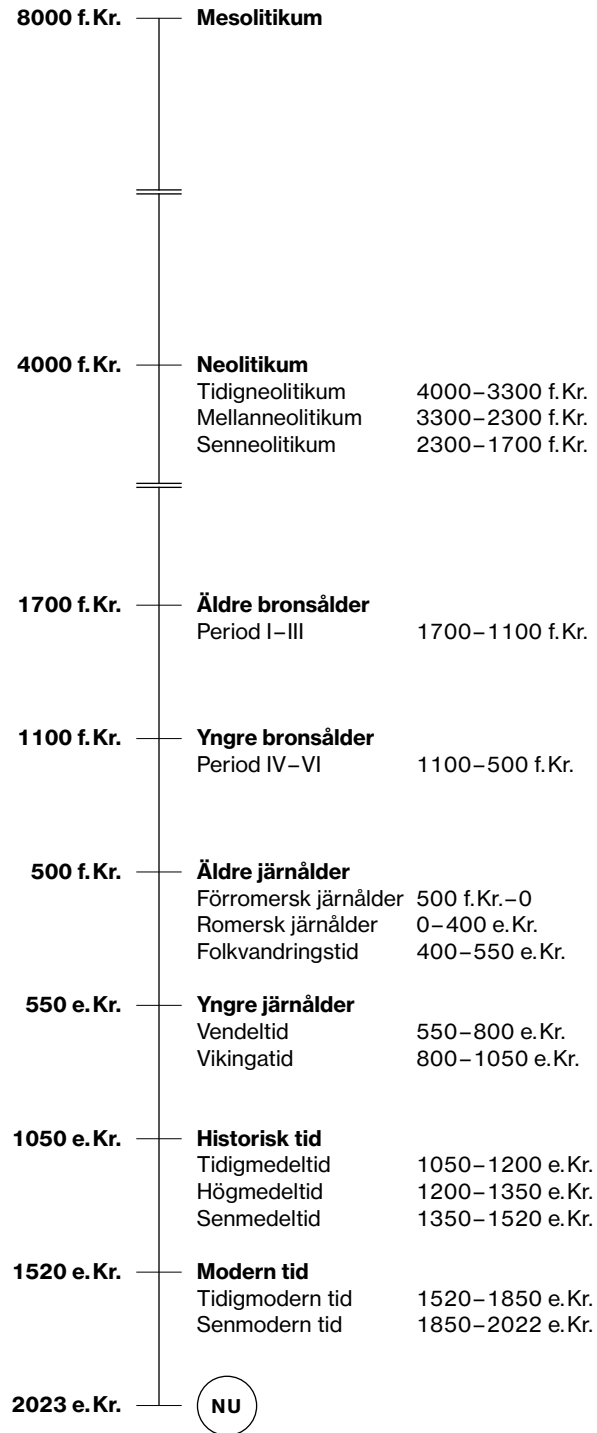
Härd från tidig vendeltid i Norrsylta

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Norrsylta 2:11
Munktorps socken
Köpings kommun
Västmanlands län
Västmanland

Av MAUD EMANUELSSON

ARKEOLOGISK
PERIODINDELNING
FRÅN
STENÅLDER
TILL
NUTID

Härd från tidig vendeltid i Norrsylta

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Norrsylta 2:11
Munktorps socken
Köpings kommun
Västmanlands län
Västmanland

Av MAUD EMANUELSSON

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB

STIFTELSEN KULTURMILJÖVÅRD
PILGATAN 8 D
721 30 VÄSTERÅS

Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2023

Samtliga foton av Maud Emanuelsson.

OMSLAG

Norra delen av utredningsområdet efter avslutad sökschaktning.

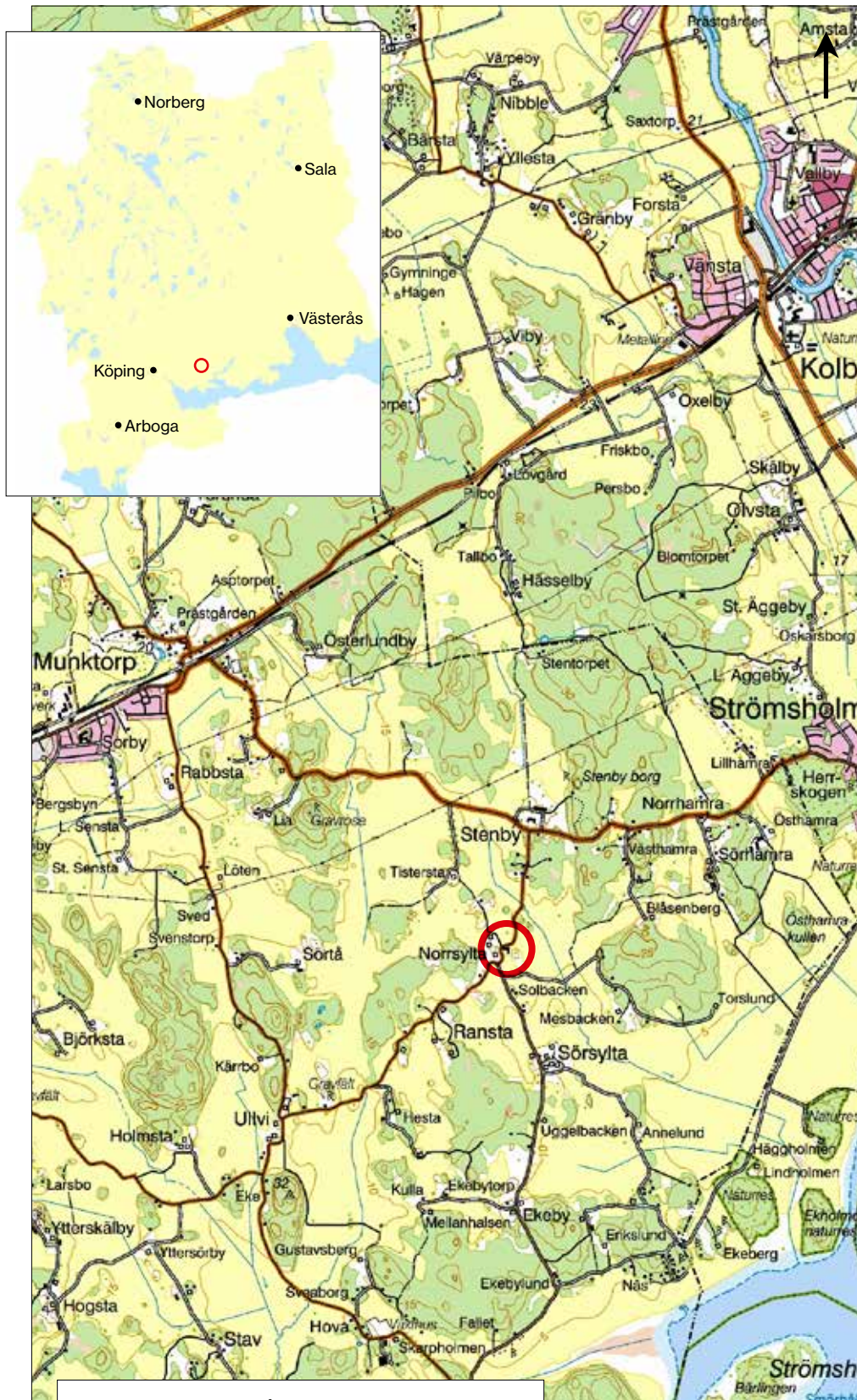
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 5006477.

ISBN 978-91-8041-120-2

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Ärendet	7
Natur- och kulturmiljö	7
Genomförande	8
Utredningsresultat	9
Husgrund	9
Härd	13
Utvärdering	14
Referenser	15
Kartmaterial	15
Litteratur	15
Tekniska och administrativa uppgifter	16
Bilagor	17
Bilaga 1. Schakttabell	17
Bilaga 2. Anläggningstabell	17
Bilaga 3. Vedartsanalys	18
Bilaga 4. ¹⁴ C-analys	19

Figur 1. Utredningsområdet markerat med en röd ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom fastighet Norrsylta 2:11 i Munktorps socken, Köpings kommun. Anledningen var planer på att stycka av en tomt och uppföra ett enbostadshus.

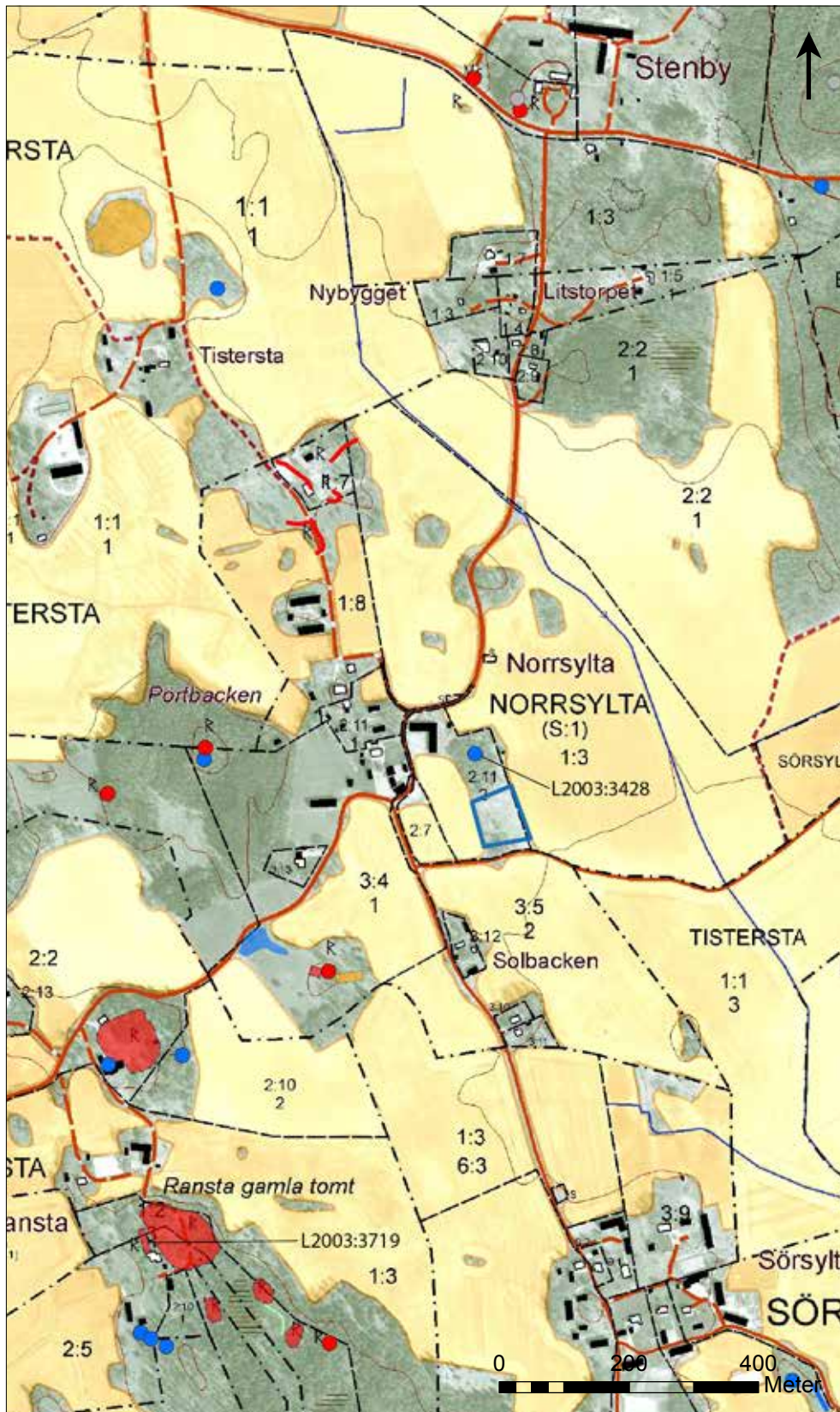
Norr om utredningsområdet finns en registrerad lämning i form av en husgrund bestående av byggnadsrester efter boningshus, uthus och jordkällare (övrig kulturhistorisk lämning). Gården, kallad Östergården, är markerad på 1783 års laga skifteskarta. Äldsta skriftliga belegg för byn Norrsylta, inom vilken Östergården ingick, är från år 1386. Av den anledningen bedömde Länsstyrelsen i Västmanlands län att det fanns förutsättningar för att ej kända fornlämningar kunde komma att beröras inom utredningsområdet.

Utredningen bestod av kartstudier och sökschaktning med grävmaskin. Länsstyrelsen i Västmanlands län bekostade utredningen eftersom det berörde ett mindre markområde.

Utredningen har resulterat i en ensamliggande förhistorisk härd (L2022:439) och en husgrund från senmodern tid (L2022:437). Härden är undersökt inom ramen för utredningen och har därför antikvarisk bedömning *ingen antikvarisk bedömning* i Kulturmiljöregistret (KMR). Husgrunden har antikvarisk bedömning *övrig kulturhistorisk lämning*. Övriga kulturhistoriska lämningar uppfyller inte fornlämningskriterierna och har därmed inte samma skydd som fornlämningar, men kan ändå ha ett visst kulturhistoriskt värde.

Tabell 1. Nyregistrerade lämningar i Kulturmiljöregistret (KMR).

Typ	Fornlämning	Möjlig fornlämning	Övrig kulturhistorisk lämning	Ingen antikvarisk bedömning
Husgrund	–	–	1	–
Härd	–	–	–	1

Figur 2. Utredningsområdet, markerat med en blå polygon, samt registrerade lämningar ur Kulturmiljöregistret (KMR). Rött = fornlämning; orange = möjlig fornlämning; blått = övrig kulturhistorisk lämning; grött = ingen antikvarisk bedömning. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:10 000.

Bakgrund

Ärendet

En privatperson har för avsikt att uppföra ny bebyggelse inom Norrsylta i Munktorps socken, Köpings kommun. Norrsylta by har äldsta skriftligt belägg från senmedeltid (1386). Norr om utredningsområdet finns en övrig kulturhistorisk lämning i form av en husgrund (L2003:3428), vars plats är belagd på storskifteskartan från 1783. Av den anledningen beslutade Länsstyrelsen i Västmanlands län att en utredning etapp 1 och 2 skulle genomföras i syfte att klargöra om fornlämning berörs av arbetsföretaget. Då arbetsföretaget berör ett mindre markområde bekostar Länsstyrelsen utredningen.

Resultatet ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag för eventuella kommande arkeologiska insatser. Det ska även kunna användas som underlag i företagarens planering.

Utredningen skulle genomföras i första hand genom sökschaktning med grävmaskin och omfatta tomt-, väg- och avloppsanläggning. Läget för bostadshuset, där schaktning förväntas ske i samband med uppförandet, skulle prioriteras och antalet sökschakt skulle anpassas till om det framkom fornlämning eller inte. Eventuellt nypåträffad fornlämning skulle om möjligt avgränsas inom utredningsområdet. Status skulle föreslås för samtliga lämningar enligt Riksantikvarieämbetets lämningstyplista. Schakten skulle fyllas igen om inte markägaren sa något annat. Historiska kartöverlägg skulle upprättas om de kunde tillföra kunskap om bebyggelse.

Utredningsområdet

Utredningsområdet omfattar cirka 5 000 m² varav merparten utgörs av flack gräsbevuxen impedimentsmark med inslag av mindre fruktträd och nyponsnår. I söder berörs del av en skogsdunge med träd och sly. En skogsdunge angränsar även norr om utredningsområdet. I väster och öster omges det av brukad åkermark. Utredningsområdet är beläget cirka 100 meter sydöst om dagens bebyggelse i Norrsylta by. Höjden över havet är 10–15 meter. Undergrunden består enligt SGU av sandig morän, men i samtliga schakt framkom lera.

Natur- och kulturmiljö

Norrsylta är beläget i flackt och öppet jordbrukslandskap med skogklädda impediment. Vägarna har ålderdomliga sträckningar anpassade efter topografin. Flera närliggande byar har namn med ändelsen *-sta*, vilket antyder etablering under järnålder. I närområdet finns ett mindre antal fornlämningar från brons- och järnålder, främst ensamliggande stensättningar i krönläge men även gravfält, grav- och boplotsområde, skärvstenshögar, fossil åker och stensträngar. Norr om Stenby ligger fornborgen Stenby borg. Ett depåfynd, alternativt förstörd grav, vid Ransta kan också lyftas fram. Där påträffades i samband med schaktningsarbete för en ladugårdsbyggnad två spjutspetsar, en huggkniv, sex pilspetsar, ett sågtandat redskap, två betsel, två krokar samt märla, ring och länk till kätting (L2003:3719). Fynden förvaras idag på Köpings museum (Simonsson 1969). Närområdet har sannolikt, senast under 1200-talet, präglats av kungsgården Dävö drygt 3,5 km söder om Norrsylta.

Norrsylta by har äldsta skriftliga belägg från 1386 – *j Offra Syltom* (Ortnamnregistret). Äldsta historiska karta är storskifteskartan från 1783 med sju stycken gårdar markerade inklusive en gård cirka 100 meter öster om de övriga gårdarna. Denna gård kallades Östergården. Enligt uppgift i KMR brann gården ner. Platsen för den tidigare Östergården är registrerad som bebyggelse lämning i form av husgrund (L2003:3428, övrig kulturhistorisk lämning). Utredningsområdet ligger direkt söder om platsen för Östergårdens tomt.

På laga skifteskartan från 1858 är Östergården markerad, men i mindre omfattning. Söder om samt i södra delen av utredningsområdet har sju byggnader tillkommit på ömse sida om väg. På häradskartan från 1905 är endast en byggnad markerad, norr om utredningsområdet.

Genomförande

Inledningsvis besiktades utredningsområdet efter synliga bebyggelse lämningar. Sökschakt grävdes skiktvis ner till anläggningsnivå eller undergrund. Schaktlängden varierade mellan 5 och 20 meter, bredden var en till två skopbredder (1,6–3,0 meter). Schaktdjupet var generellt 0,35–0,45 meter. Schakt, husgrund och en härd dokumenterades genom inmätning med handhållen GPS. Inmätningarna har delvis redigerats i efterhand. Fler schakt grävdes i utredningsområdets norra halva där boningshuset planeras att uppföras. Arbetets fortskridande i fält dokumenterades med foto. Efter samråd med Länsstyrelsen undersöktes en påträffad härd. Den grävdes till hälften, dokumenterades med beskrivning, ritning i skala 1:20 samt foto. Träkol samlades in för analys som vedartsbestämdes av Ulf Strucke, Antraco, samt ¹⁴C-daterades vid Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet. Igenläggning av schakt ombesörjdes av markägaren.

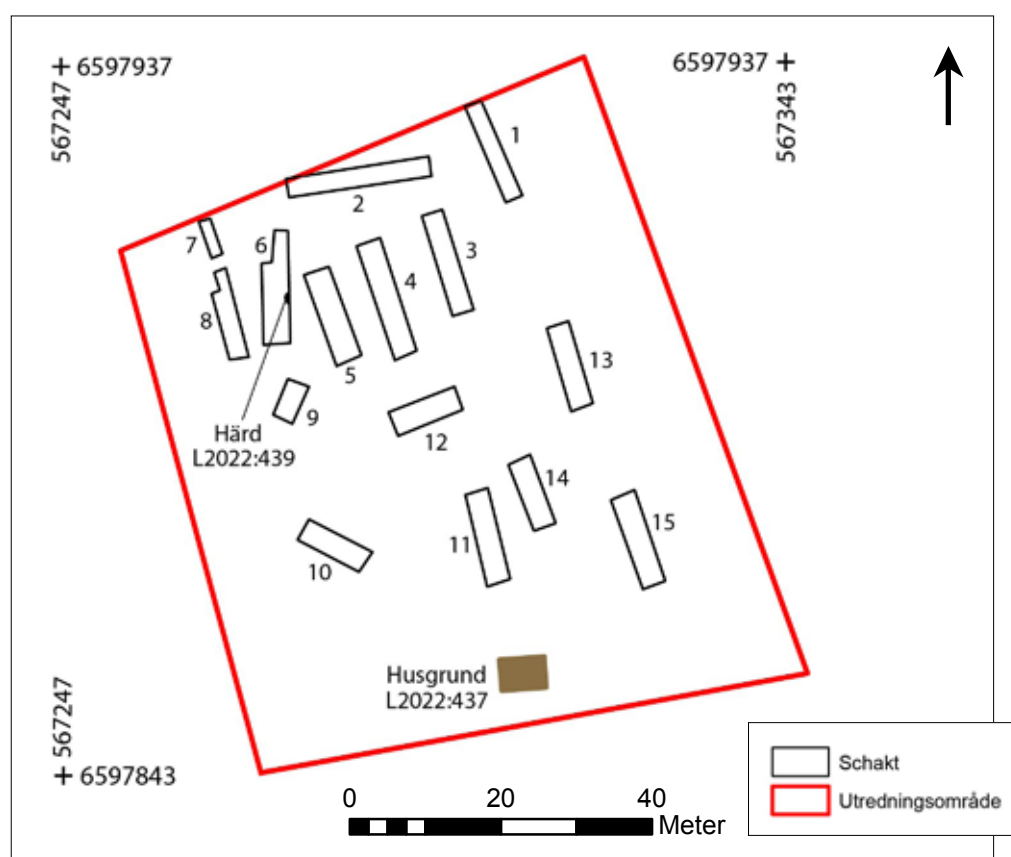
Figur 3. Utredningsområdet sett från söder.

Utredningsresultat

En härd från tidig vendeltid samt en husgrund från historisk tid påträffades. Härden bedöms vara ensamliggande och tillkommen i ett sammanhang av mer tillfällig karaktär.

Tabell 2. Samtliga påträffade lämningar inom utredningsområdet.

Lämningsnr	Lämningstyp	Anmärkning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
L2022:437	Husgrund	Belagd på laga skifteskartan från 1858.	Övrig kulturhistorisk lämning	–
L2022:439	Härd	Undersökt och dokumenterad.	Ingen antikvarisk bedömning	–

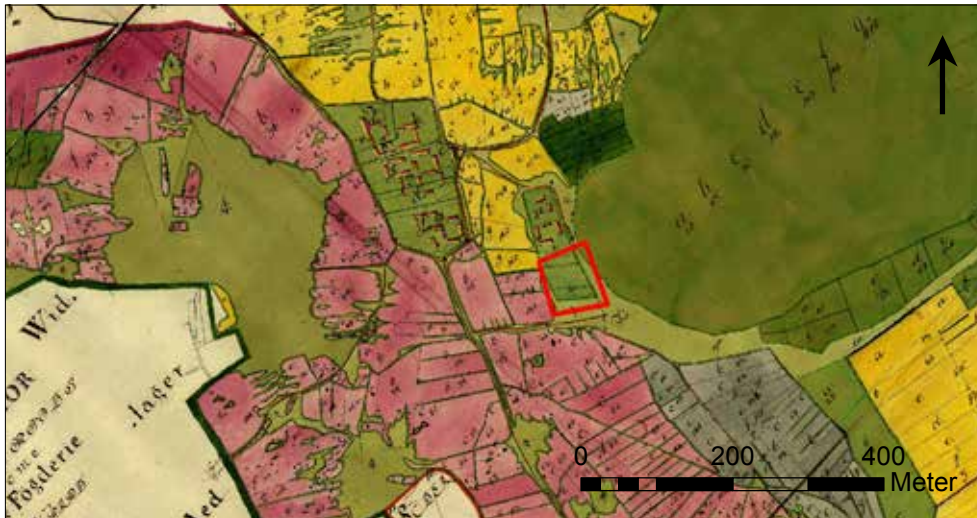

Figur 4. Schakt- och anläggningsplan. Skala 1:1 000.

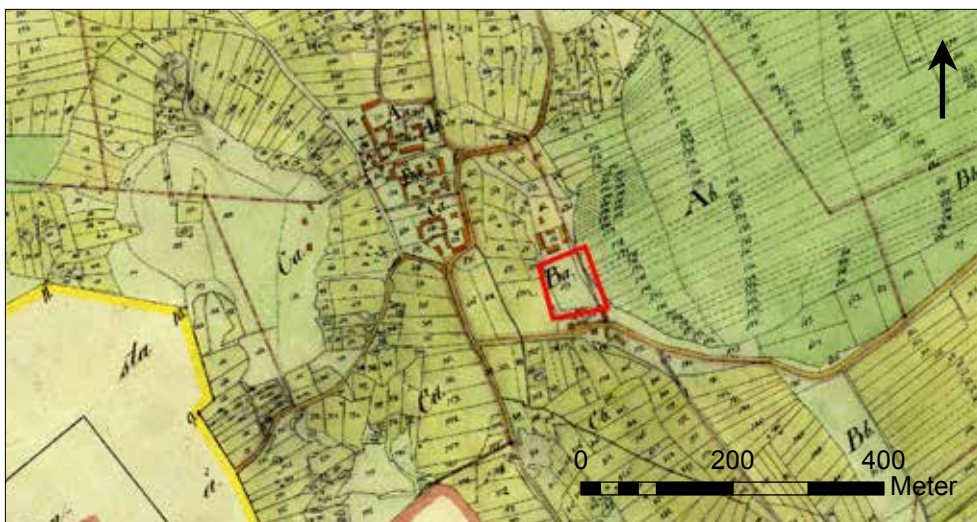
Husgrund

Husgrunden är rektangulär, $6,0 \times 5,0$ meter stor och 0,3 meter hög, och uppbyggd av bearbetad natursten. Den är orienterad i öst–västlig riktning. Den västra avgränsningen är diffus. I det nordöstra hörnet finns ett $1,8 \times 1,8$ meter stort och 0,5 meter högt spismursröse. Husgrunden är markerad på laga skifteskartan från 1858 tillsammans med ytterligare sex byggnader på ömse sidor om den väg som löper strax söder om utredningsområdet.

Byggnaden är inte markerad på den äldre storskifteskartan från 1783 eller på den yngre häradskartan från 1905–1911. Utanför utredningsområdet finns bebyggelse lämningar efter fler byggnader som är markerade på laga skifteskartan.

Figur 5. Storskifte 1783. Skala 1:10 000.

Figur 6. Laga skifte 1858. Skala 1:10 000.

Figur 7. Häradskartan 1905-1911. Skala 1:10 000.

Figur 8. Laga skifte 1853. Notera Östergården norr om och ekonomibyggnaderna söder om utredningsområdet. Skala 1:3 500.

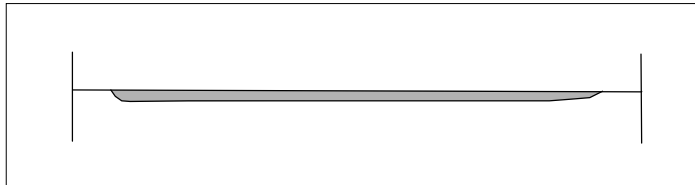
Figur 9. Husgrund L2022:437 sedd från sydöst.

Figur 10. Del av bebyggelselämning utanför utredningsområdet, sannolikt är det den byggnad som är markerad längst åt väster på laga skifteskartan. Foto från öster.

Härd

Härden var 1,30 meter lång och minst 0,60 meter bred. Den fortsatte utanför sökschaktet. Uppskattad bredd utifrån form är 1,20 meter. Fyllningen bestod av svart silt med förekomst av kol och viss förekomst av skärvsten (upp till 0,07 meter i diameter). Flack botten, 0,03 meter djup. Framkom 0,30 meter under markytan. Härden har ¹⁴C-daterats till tidig vendeltid, 439–639 e.Kr. Dateringsmaterial är träkol från ek med bedömd egenålder mellan 30 och 70 år (bilaga 3–4).

Figur 11. Härd L2022:439.
Skala 1:20.

Figur 12. Härd L2022:439, i plan och profil, från väster.

Utvärdering

Utredningen har genomförts i enlighet med undersökningsplan och samråd.

Figur 13. Schakt 6 i vilken härd L2022:439 påträffades. Foto från norr.

Figur 14. Schakt 8 med del av Norrsylta by i bakgrunden. Foto från sydöst.

Referenser

Kartmaterial

Rikets allmänna kartverk

Häradsekonomska kartan 1905–1911, Munktorp, J112-73-10

Lantmäteristyrelsens arkiv

Norrsylta 1783, storskifte, T38-49:1

Norrsylta 1858, laga skifte, T38-49:2

Litteratur

Simonsson, H. 1969. *Studier rörande vikingatida vapen- och ryttargravar. Med utgångspunkt från det västmanländska materialet*. Stiftelsen Kulturmiljövård skrifter 5.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM22123
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-4229-2022, 2022-08-11
<i>Kulturmiljöregistret uppdragsnr:</i>	202201066
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	13-14 september 2022
<i>Personal:</i>	Maud Emanuelsson
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Köping
<i>Socken:</i>	Munktorp
<i>Fastighet:</i>	Norrsylta 2:11
<i>Koordinater:</i>	X6597843 / Y587273 (sydvästra hörnet)
<i>Koordinatsystem:</i>	SWEREF 99 TM
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningssmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Beskrivning	Anläggning
1	15,00	2,50	0,45	0,30 m matjord. Undergrund lera.	–
2	20,00	2,30–2,60	0,25–0,50	0,25 m matjord. Tre block i mitten av schaktet, 0,5–1 m i diam. Undergrund lera.	–
3	10,50	3,00	0,30–0,45	0,30 m matjord. Undergrund lera.	–
4	15,00	3,30	0,30–0,45	0,25 m matjord. Undergrund lera.	–
5	13,00	3,00	0,30–0,45	0,30 m matjord. Enstaka tegelfragment i matjorden. Undergrund lera.	–
6	14,30	1,60–2,50	0,30–0,50	0,30 m matjord. Undergrund lera.	Härd
7	4,50	1,60	0,30–0,40	0,30 m matjord. Undergrund lera med inslag av småsten.	–
8	10,30	1,60–3,00	0,40	0,25 m matjord. Undergrund lera.	–
9	5,00	3,00	0,30	0,25 m matjord. Hästsko i matjord. Undergrund lera.	–
10	9,50	3,00	0,40	0,30 m matjord. Block, 0,2–0,60 m i diam, i matjorden och undergrunden. Oregelbundna sotfläckar i övergång matjord och undergrund. Undergrund lera.	–
11	10,50	3,00	0,40	0,25 m matjord. Undergrund lera.	–
12	10,00	3,00	0,20–0,30	Rik förekomst av block, 0,15–0,50 m i diam. Ej grävt ner till undergrund.	–
13	11,00	3,00	0,30–0,40	0,30 m matjord. Block, 0,2–0,50 m i diam, i matjorden och undergrunden. Undergrund lera.	–
14	9,50	2,5–3,00	0,35	0,25 m matjord. Ett markfast block, 0,80 m i diam. Undergrund lera.	–
15	12,00	3,00	0,30–0,45	0,25 m matjord. Undergrund lera.	–

Bilaga 2. Anläggningstabell

Typ	Längd (m)	Bredd (m)	Djup/Höjd (m)	Beskrivning	Schakt
Husgrund	6,00	5,00	0,30	Rektangulär, Ö–V riktning. Obearbetade styllstenar, 0,30–0,50 m stora. Tydlig avgränsning åt Ö, diffus åt V. Spismursröse i NÖ. 1,80×1,80 m stor och 0,50 m hög.	–
Härd	1,30	0,60	0,03	Fyllning av svart silt med träkol och viss förekomst av skärvsten, upp till 0,07 m i diam. Flack botten. Framkom delvis i schakt.	6

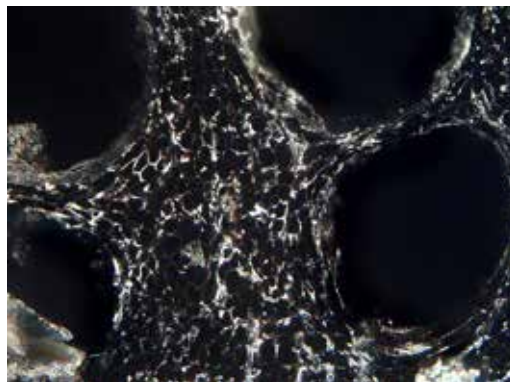
Antraco

vedartsanalys

ProjektId 2066

Västmanland, Köping kommun, Munktorps socken, Norrsylta

Härd, A1

Provet var ren. Endast ett yttlig beläggning av silt samt enstaka oförkolnade växtdelar. Samtliga fragment kom från välvuxen, frisk ek. Avsaknad av mer omfattande igensättning av kärlen, tylosis, kan tolkas som att veden kommer från yttre stamdelar. Egenåldern bedöms ändå ligga mellan 30 och 70 år

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	Ek
1,7	1,3	63	35	35

Uppsala 2022-11-22

UPPSALA
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:
Box 529
751 21 Uppsala

Telefon:
018 – 471 3124

Telefax:
018 – 55 5736

Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:
radiocarbon@physics.uu.se

Maud Emanuelsson
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41
722 12 VÄSTERÅS

Resultat av ¹⁴C datering av träkol från KM22123, Norrsylta UR, Munktorps sn, Köpings kn, Västmanland. (p 4670)

Förbehandling av träkol:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ¹⁴C-innehållet i acceleratoren förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 3, till CO₂-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	δ ¹³ C‰ V-PDB	¹⁴ C ålder BP
Ua-75930	Norrsylta KM22123	-25,0	1 512 ± 30

Med vänliga hälsningar

Maximilian Schmidt
Maximilian Schmidt
2022.11.22
17:47:02 +01'00'

Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofer

Kalibreringskurvor

